

*Troițe și monumente ridicate în
1934 pe teritoriile județelor
Alba, Arad și Hunedoara, la
împlinirea a 150 de ani de la
evenimentele din 1784 – 1785*

Dr. Daniel I. Iancu
Cercetător științific III
Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva

Bibliografie

- ▣ 1. Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria, 1784-1785*, București, 1884
- ▣ 2. David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I-II, București, 1979
- ▣ 3. *Izvoarele răscoalei lui Horea*, vol. I-XVIII, București, 1982-2020
- ▣ 4. Ion Pârva, *1784 în locuri și monumente*, București, 1984
- ▣ 5. *Istoria românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa Luminilor (1711-1821)*, București, 2002
- ▣ 6. *Monografia Grupului Școlar Industrial Minier „Avram Iancu” Zlatna*, în *Universul Catedrei*, an. V, nr. 48, decembrie 1995
- ▣ 7. *Generații cu brățări de aur*, în *Unirea*, nr. 1630, 3 octombrie 1995
- ▣ 8. *Monografiile județelor și localităților pe raza cărora sunt amplasate troițele și monumentele*

Momentul 1784-1785

- ▣ Nu este o prezentare exhaustivă, pentru că există mii de documente, cele mai multe editate, care acoperă evenimentul.
- ▣ Ne-am axat în special pe troițele ridicate în anul 1934, dar am menționat și alte troițe, monumente și cruci sau obeliscuri dezvelite în memoria evenimentului.
- ▣ Obiectivele pe care le-am documentat la fața locului se află pe raza județului Hunedoara, în special, dar și pe raza județelor Alba și Arad.
- ▣ Evident, sunt mult mai multe și pe teritoriile altor județe, dar, așa cum am precizat, aceasta nu este o cercetare exhaustivă care să poată fi efectuată de o singură persoană.

Troițele

- ▣ Troițele din județul Alba
 - Abrud
 - Zlatna
 - **Câmpeni** (menționat în bibliografie, dar nu l-am identificat sau nu a existat)

- ▣ Troițele din județul Arad
 - Hălmagiu
 - Iosășel (Gurahonț)

Troițele

- ▣ Troițele din județul Hunedoara
 - Buceș
 - Crișcior
 - Curechiu
 - Mesteacăn
 - Mihăileni
 - Ribița
 - Vălișoara
 - **Brad** (menționat în bibliografie, dar nu l-am identificat sau nu a existat)

Monumente

▣ Alba Iulia

- Obeliscul *Horea, Cloșca și Crișan*, amplasat în fața Porții a III-a a Cetății Alba Carolina
- *Monumentul de pe Dealul furcilor*

▣ Ribița

- *Bustul lui Crișan* din fața Casei Memoriale *Crișan*, din Comuna Crișan (fostă Vaca)

▣ Deva

- Ansamblul monumental *Horea, Cloșca și Crișan* din Deva
- Busturile lui *Horea, Cloșca și Crișan* din fața Liceului de artă „Sigismund Toduță”
- Basorelieful realizat din bronz de pe una din fațetele statuii lui *Burebista*

Școala de cruceri din Zlatna

- ▣ Clădirea a fost construită între 1894-1895, „ pentru realizarea unei „Școli de stat de meserii industriale” ”
- ▣ Din anul 1919, instituția a funcționat sub denumirea de „Școala inferioară de arte și meserii”
- ▣ Între 1921 și 1936 instituția a avut 4 maiștri, dintre care 2 lucrau la tocilărie și 2 la cioplitorie
- ▣ În 1938, denumirea devine „Gimnaziu Industrial”
- ▣ Avea 116 meșteri cioplitori, 80 tocitori și 62 de tâmplari
- ▣ În 1948 devine „Școală profesională”, care funcționa pe lângă Uzina Chimică-Metalurgică din localitate
- ▣ În 1970 se înființează *Liceul Industrial*, care în prezent poartă numele „Corneliu Medrea”, un artist recunoscut la nivel internațional, fost elev al liceului
- ▣ Unul dintre cei care au absolvit „școala de cruceri” de la Zlatna la începutul secolul XX este „Iosiv Ștef din Bozeș”, care a ridicat o cruce de erou în memoria lui Buda Niculaie, erou căzut la datorie în data de 9 iulie 1916, în Podolia

Școala de cruceri din Zlatna



Troița din Abrud

- ▣ Dezvelită în anul 1934 (?)
- ▣ Nu am găsit mențiuni clare despre anul și data amplasării ei
- ▣ Am identificat-o pe Strada Izvorului, înainte de pod
- ▣ Pe soclu scrie că a fost ridicată în anul 1933, de către AGRU (Asociația Laicilor din Biserica Creco-Catolică) și de către Școala de Arte Zlatna

Troița din Abrud



Troița din Abrud



Troița din Abrud



Troița din Buceș

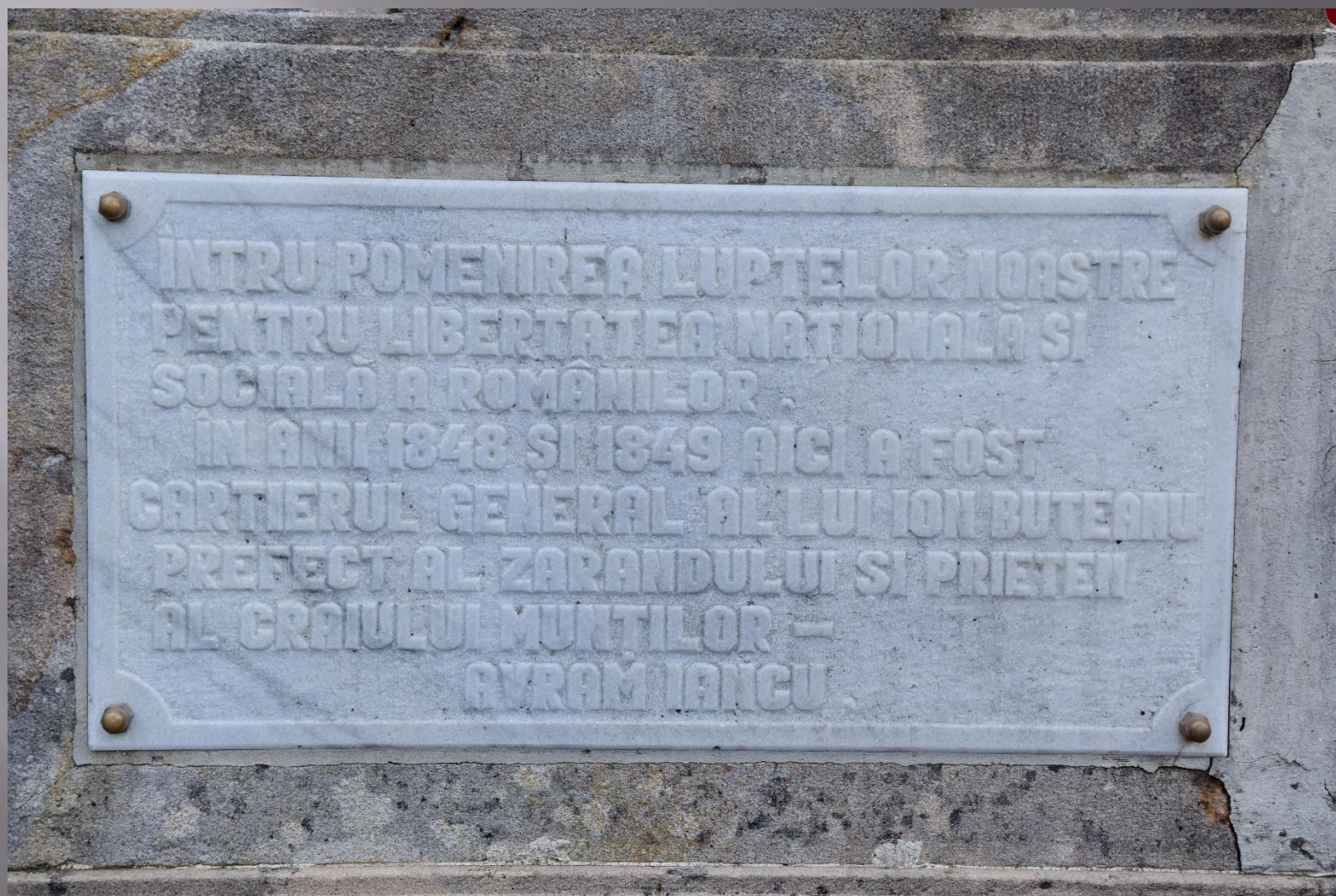
- ▣ Dezvelită în anul 1934, la 1 noiembrie.
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna.



Troița din Buceș



Troița din Buceș



Troița din Crișcior

- ▣ Dezvelită în anul 1934
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna
- ▣ Cu basorelief turnat în bronz, realizate după macheta sculptorului Radu Moga

Troița din Crișcior



Troița din Crișcior



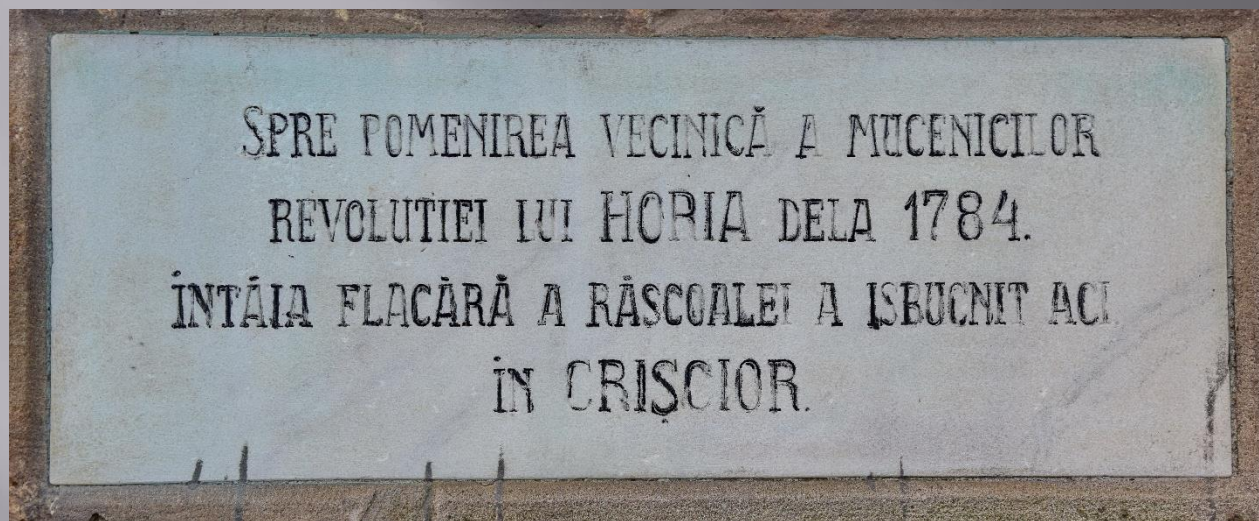
Troița din Crișcior



Troița din Curechiu

- ▣ Dezvelită în anul 1934, la 1 noiembrie
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna
- ▣ Cu basorelief turnat în bronz, realizat după macheta sculptorului Radu Moga

Troița din Curechiu



Troița din Curechiu



Troița din Curechiu



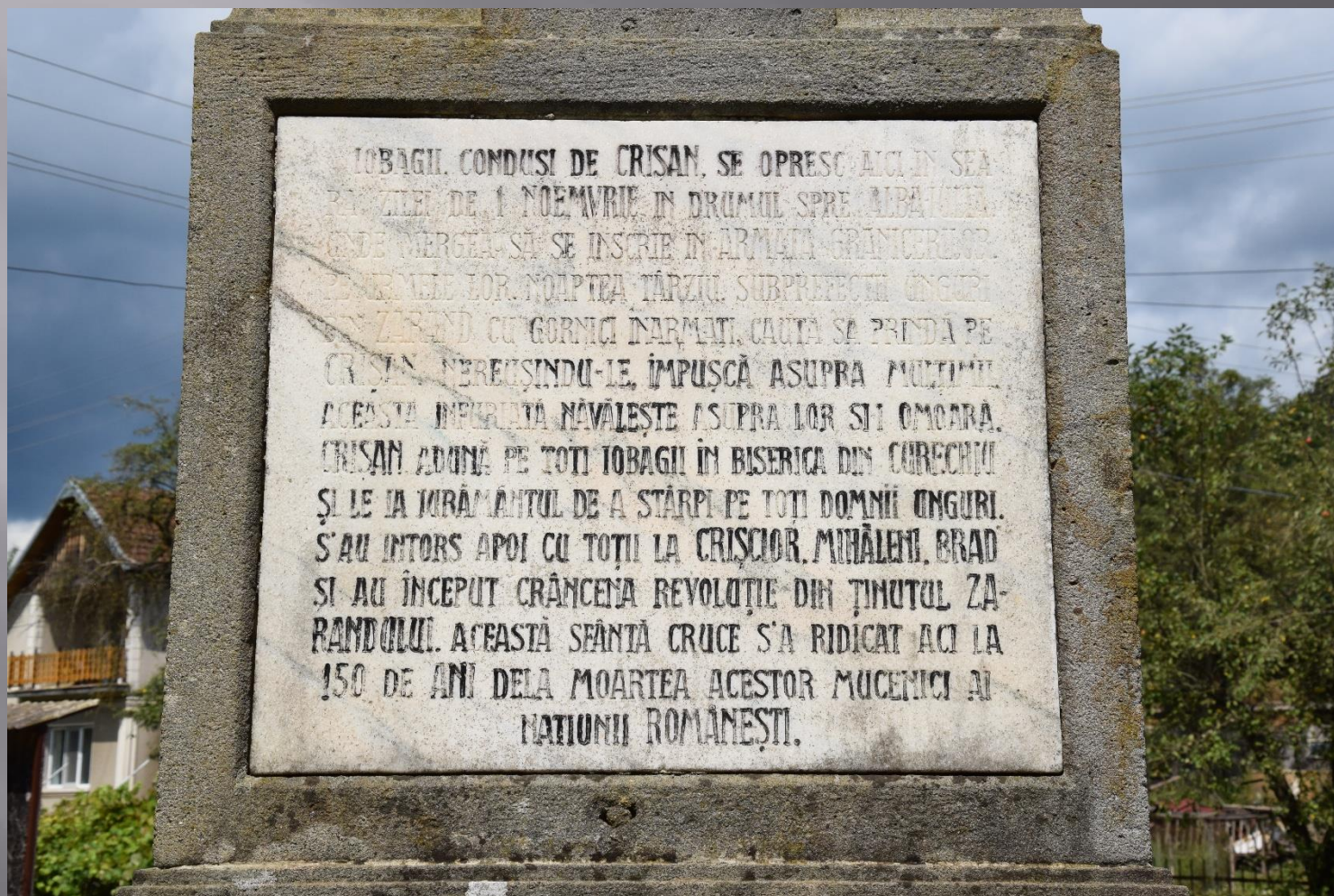
Troița din Curechiu



Troița din Curechiu



Troița din Curechiu



IOBAGII, CONDUSI DE CRISAN, SE OPRESC AICI ÎN SEARA
ZILEI DE 1 NOIEMBRIE ÎN DRUMUL SPRE ALBA IULIE
CÂND MERGEA SĂ SE ÎNSCRIE ÎN ARMATA GRĂNICERESCĂ.
PE NEÎNTELESUL LOR, NOAPTEA TÂRZIU, SUBPREFECTUL UNGURI
ÎN ZĂRIND, CU GORNICI ÎNARMAȚI, CAUTA SĂ PRINDĂ PE
CRISAN, NEREUȘINDU-LE, ÎMPUȘCĂ ASUPRA MULTITUDII.
ACEASTA ÎNFURIAȚĂ NĂVALEȘTE ASUPRA LOR ȘI ÎI OMORĂ.
CRISAN ADUNĂ PE TOTI IOBAGII ÎN BISERICA DIN CURECHIU
ȘI LE IA ÎMBĂLMANTUL DE A STĂRPI PE TOTI DOMNII UNGURI.
S'AU ÎNTORS APOI CU TOTII LA CRÎȘCIOR, MIHĂLEȘTI, BRAD
ȘI AU ÎNCEPUT CRÂNCENA REVOLUȚIE DIN ȚINUTUL ZĂ-
RANDULUI. ACEASTĂ SFÂNTĂ CRUCE S'A RIDICAT AICI LA
150 DE ANI DELA MOARTEA ACESTOR MUCENICI AI
NAȚIUNII ROMÂNEȘTI.

Troița din Hălmagiu

- ▣ Dezvelită în anul 1934, la 4 noiembrie
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna
- ▣ Amplasată lângă Podul Băneștilor

Troița din Hălmagiu



Troița din Hălmagiu



Troița din Hălmagiu



Troița din Iosășel

- ▣ Dezvelită în anul 1934, 1 noiembrie
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna
- ▣ Amplasată la intersecția dintre Gurahonț și Iosășel, județul Arad

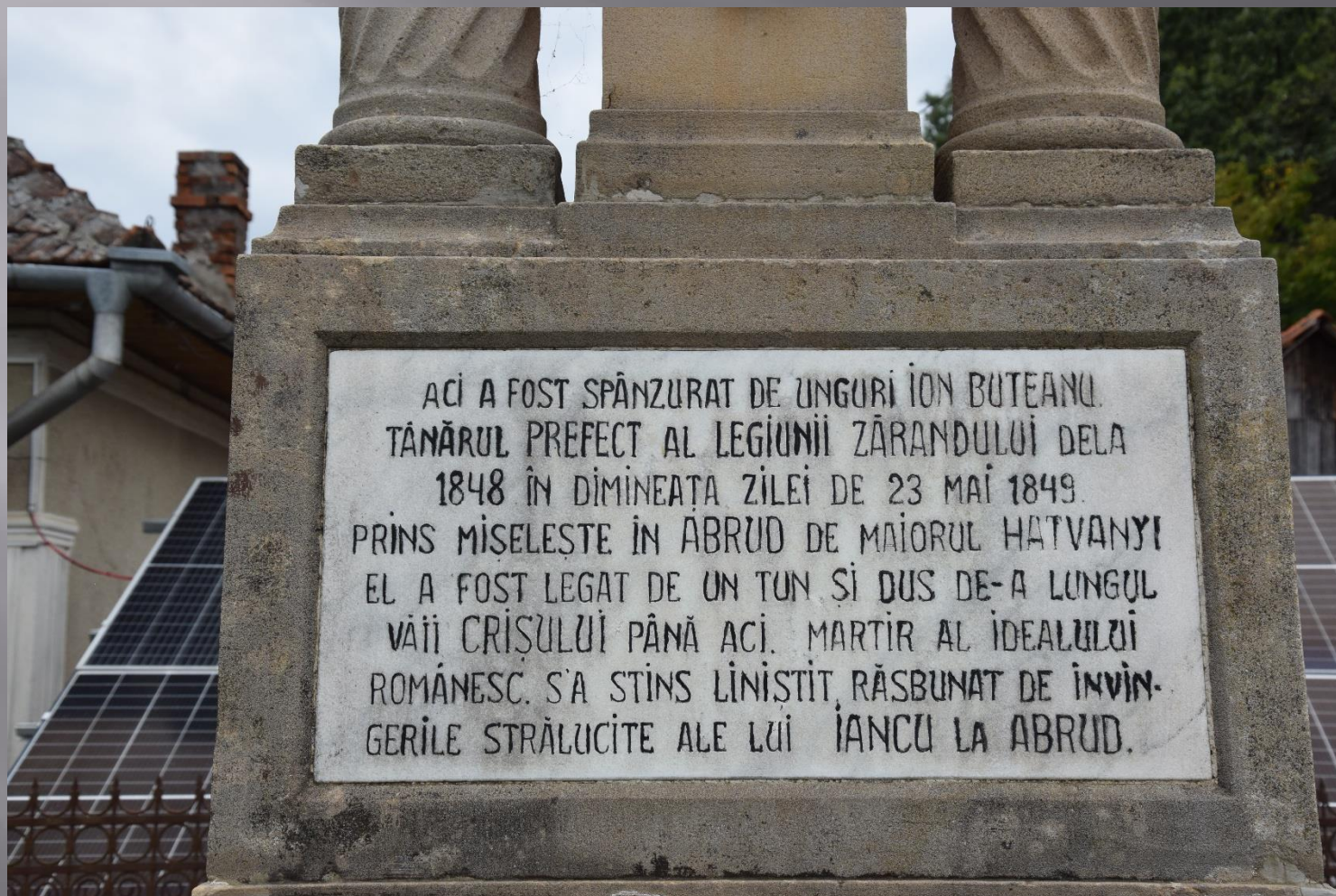
Troița din Iosășel



Troița din Iosășel

ACEASTĂ SFÂNTĂ CRUCE SA RIDICAT LA
1 NOEMVRIE 1934 LA SĂRBĂRILE DE 150
DE ANI DELA REVOLUTIA LUI HORIA.

Troița din Iosășel



ACI A FOST SPÂNZURAT DE UNGURI ION BUTEANU.
TÂNĂRUL PREFECT AL LEGIUNII ZĂRANDULUI DELA
1848 ÎN DIMINEAȚA ZILEI DE 23 MAI 1849.
PRINS MIȘELEȘTE ÎN ABRUD DE MAIORUL HATVANYI
EL A FOST LEGAT DE UN TUN ȘI DUS DE-A LUNGUL
VĂII CRÎȘULUI PÂNĂ ACI. MARTIR AL IDEALULUI
ROMÂNESC. S'A STINS LINIȘTIT, RĂSBUNAT DE ÎNVIN-
GERILE STRĂLUCITE ALE LUI IANCU LA ABRUD.

Troița din Mesteacăn

- ▣ Dezvelită în anul 1934, 31 octombrie
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna
- ▣ Amplasată în localitatea Mesteacăn, la o răscruce de drumuri

Troița din Mesteacăn



Troița din Mesteacăn



ACI PE DEAL A FOST BISERICA VECHĂ DIN
MESTEACĂN, UNDE LA 1 NOIEMBRIE 1764

Troița din Mesteacăn



Troița din Ribița

- ▣ Dezvelită în anul 1934, dar nu se menționează ziua
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna
- ▣ Amplasată la intersecția DJ dintre Ribița și Crișan

Troița din Ribița



Troița din Ribița



Troița din Ribița



Troița din Vălișoara

- ▣ Dezvelită în anul 1934, 1 noiembrie
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de piatrari de la Zlatna

Troița din Vălișoara



Troița din Vălișoara



Troița din Zlatna

- ▣ Dezvelită în anul 1934, fără a se cunoaște data exactă
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna
- ▣ Amplasată în
- ▣ Același model

Troița din Zlatna

- ▣ Dezvelită în anul 1934, fără a fi cunoscută data exactă
- ▣ Realizată în cadrul Școlii de pietrari de la Zlatna
- ▣ Amplasată în cimitirul Bisericii vechi din Sus, Parohia numărul 1, în spatele altarului
- ▣ Același model cu cele anterioare

Troița din Zlatna



Troița din Zlatna

INCHINARE MEMORIEI MARILOR MARTIRI
AI NEAMULUI: HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN.
CAPII RĂSCULAȚILOR DIN MUNTII APUSENI.
CĂZUȚI JERTFĂ ÎN LUPTELE DIN 1784.
PENTRU DESROBIREA ȚĂRANILOR ROMÂNI.
IOBAGI PE MOSIILE LOR.

Admirație și recunoștință veșnică
că luptătorilor pentru libertate
și dreptate socială

HORIA CLOȘCA și CRISAN

Omajiul nostru căpeteniilor răscoalei
din 1784 cu prilejul atribuirii
numelui **HORIA CLOȘCA și CRISAN**
școlii medii din

ALBA-IULIA

28 februarie 1959

Alba Iulia – Obeliscul

▣ Secolul al XX-lea.



Deva – Busturile lui *Horea, Cloșca și Crișan* Muzeul Civilizației Dacice și Romane

- ▣ Realizate în 1941, de către sculptorul Ion Vlasiu.
- ▣ Dezvelite pe data de 25 august 1946 pe locul unde acum se află statuia lui Traian, în Piața Unirii
- ▣ Soclul monumentului era din piatră de trahit din Deva
- ▣ În anul 1962, monumentul a fost demontat, iar busturile au fost reamplasate în fața Palatului Magna Curia, sediul actual al Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva

Deva – Busturile lui Horea, Cloșca și Crișan Liceul de Arte „Sigismund Toduță”

- ▣ Au fost realizate de către absolvenți ai liceului



Concluzii

- ❑ Memoria conducătorilor răscoalei (revoluției) de la 1874-1875, a fost marcată prin realizarea acestor troițe și monumente, pe teritoriul mai multor județe.
- ❑ Cercetarea nu este exhaustivă, din mai multe puncte de vedere: nu sunt menționate nici pe site-rile primăriilor, nici în monografiile localităților.
- ❑ Iar acolo unde există informații despre ele acestea sunt sumare, menționând aproximativ locația, fără a menționa autorii (arhitecți, sculptori, desenatori, pictori etc.), cu atât mai puțin anii în care acestea au fost dezvelite.
- ❑ Punerea lor în valoare este aproape inexistentă, cu excepția unora dintre ele.
- ❑ Unele sunt amplasate în locuri inaccesibile vizitatorilor, fie datorită faptului că par „ascunse” la intersecții de drumuri, unde nu există locuri de parcare nici pentru mașini mici, deci nu mai putem vorbi despre autocare cu turiști.
- ❑ Nu există un traseu tematic al monumentelor dedicate evenimentelor de la 1784-1785, pe raza județelor unde s-a desfășurat „revoluțiunea”.
- ❑ Monumentele, fie ele troițe sau alt fel de opere de artă, nu sunt îngrijite corespunzător, iar în preajma lor nu există puncte de informare și nici de alimentație pentru turiști, ca să nu mai vorbim de punctele pentru necesități fiziologice urgente, precum toaletele.
- ❑ Ca o propunere, consider că o relocare a respectivelor monumente ar fi binevenită, fără a pune accentul doar pe numărul de vizitatori.

Concluzii

- ▣ Ca o propunere, consider că o relocare a respectivelor monumente în zone cu mai mult potențial vizitabil ar fi binevenită, fără a pune accentul doar pe numărul de vizitatori.
- ▣ Vizibilitatea troițelor, monumentelor sau plăcilor comemorative este esențială.
- ▣ Pe de altă parte trebuie avut în vedere aspectul ridicat de modul de parcare, de spațiile de alimentație și de cele de igienă publică: toalete, chiuvete, inclusiv ghidaj în zonele respective.
- ▣ Revenind, consider că relocarea unor troițe și a unor monumente este esențială pentru promovarea unui turism bazat pe monumente istorice, pentru punerea lor în valoare, dar și identificarea unui traseu tematic care să cuprindă cât mai multe obiective referitoare la momentul 1784-1785.
- ▣ Relocarea

Vă mulțumesc!

Deva

Conferința Internațională

Între local și european – 240 de ani de la martirajul lui Horea, Cloșca și Crișan

23 mai 2025